

Jan Legowicz¹ o dialogu i wychowaniu pedagogicznym

Jednym z warunków życia współczesnej szkoły jest wprowadzenie zasady, że przestaje się w niej „kuć”, a zaczyna się myśleć i uczyć myślenia².

Jan Legowicz w książce pt. *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, pragnie zwrócić uwagę na problematykę związaną z wychowaniem, nauczaniem, dialogowaniem, wykształceniem, osobowością i postawą nauczyciela.

Dialog jest miarą ludzkiego współistnienia oraz zaangażowania. Dlatego zakłada różnorodność kulturową. Każdy człowiek jest inny, różni się od drugiego człowieka i to właśnie doprowadza do dialogu między nimi. Jak twierdzi J. Legowicz Świadomość uczestnictwa zaangażowanego w byciu ludzkim wymaga wzajemnego kontaktu i czynienia zeń sprawy powszechnej i na co dzień³. Udział w dialogowaniu wywodzi się z ludzkiego współżycia z jego chęci bycia z innymi, co wypływa z głębi serca każdego z nas. To właśnie sam człowiek jest tym motorem, który doprowadza do dialogowania. Ten sam autor pisze: Dialog, który byłby urealnieniem świadomego współuczestnictwa pomiędzy ludźmi, musi być dialogiem całego człowieka z człowiekiem, być przemawianiem tego, czym na zewnątrz i wewnątrz człowiek jest i co jakościowo sobą znaczy⁴.

Dla każdego człowieka ważna jest jego wartość jego życia, jego przywiązanie do najwyższych wartości indywidualnych, społecznych i kulturowych. Stąd, jak zauważa Legowicz, Najczęściej spotykany jest dialog na temat wartości życia i tego, czym za nie się płaci. Dialog ludzkich osobowości, słów i czynów, dialog postępowania w dochodzeniu do tego, jak być człowiekiem dla człowieka, jak współdotrzymywać kroku

¹ Jan Wawrzyniec Legowicz - ur. 9 sierpnia 1909 w Mościskach, zm. 27 października 1992 w Warszawie - polski filozof, historyk filozofii i pedagog.

² J. Legowicz, *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975, s. 111.

³ J. Legowicz, *Świadomość współuczestnictwa*, Książka i wiedza, Warszawa 1980, s. 26.

⁴ Tamże, s. 26.

w podążaniu za coraz bardziej ze sobą wiązaną i zobowiązywaną ludzką wspólnotą. Wiązaną i zobowiązywaną tym, co stanowi o istocie i jej najwyższej wartości⁵.

Człowiek w pewien sposób jest zmuszony do dialogowania: nie może nie prowadzić dialogów, ponieważ to należy do istoty naszej osobowości. przeznaczenie to dialog. Dialog prowadzi do wniosków, które stanowią o wartości, o kulturze o naszym sensie życia. To właśnie dialog ułatwia nam życie poprzez analizę przewidywanych skutków naszych poczynań, dzięki czemu unikamy wielu nieporozumień i klęsk.

Bardzo ważny jest również dialog kulturowy o szerokim zakresie tego pojęcia. Pomaga bowiem rozwiązywać ważne problemy światowe (i nie tylko) a jest wyrazem tego uczestnictwa w życiu i pozostającego z nim w dialogu człowieka⁶.

Dialog winien być zrozumiały i wyczerpujący. To właśnie poprzez takie dialogowanie i prawidłowe interpretowanie dialogu możemy dojść do zgodnych ustaleń i adekwatnych do oczekiwań dialogujących: W dialogu bowiem wraz z komunikatywnością zawsze ma miejsce oddziaływanie czegoś, co o człowieku świadczy, a nawet i podświadomie stanowi, i co swą zasadnością przenika jego myśli, odmierza często ilościowo i jakościowo jego słowa, towarzyszy dialogowi i może mu nadawać sens inny niż ten, jaki wynika z samych wypowiedzi słownych⁷. Uczestnik dialogu nie może zamierzać rzeczy niezrozumiałych. Rozmówca powinien być przekonany, że jego odbiorca wie, rozumie i jest w stanie zinterpretować to, co zostało powiedziane. Dialogujący nie może używać górnolotnych, nie zrozumiałych i zupełnie dowolnych słów czy wyrażen, a ma obowiązek wysławiania się w sposób odpowiedni do danej sytuacji: Dlatego dialog świadomego współuczestnictwa pomiędzy ludźmi musi zakładać pełną i bez niedomówień równorzędność bycia, równorzędność myśli i równouprawnienia pod względem działania⁸.

Człowiek wykonuje bardzo wiele czynności w swoim codziennym życiu, jednak najbardziej charakterystyczną dla niego jest właśnie czynność dialogowania, mówienia o problemach z uwzględnianiem różnych stanowisk i rozpatrywaniem rozmaitych możliwości. Każdy z nas używa własnego słownictwa, zwrotów, idiomów, lecz powinny być one odpowiednie, trafne i zrozumiałe dla odbiorcy. Należy wspomnieć, iż człowiek

⁵ J. Legowicz, *Życie dla życia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1984, s.8.

⁶ Tamże, s. 8.

⁷ J. Legowicz, *Świadomość współuczestnictwa*, op. cit., s. 29.

⁸ Tamże, s. 27.

poza mówieniem komunikuje się również za pomocą: gestów, uśmiechów, uścisków, złości, dobroci ⁹, co wspomaga argumentację, wzbogaca ją, niejako unaocznia.

Dialog dla nas jest czymś nieodzownym, nie kończącym się, nie ograniczonym prawami, przepisami, miejscem, czasem, czymś pozbawionym granic, lecz zawsze należy mieć wzgląd na zdrowy rozsądek i umiar. Wszak jeśli odczuwamy potrzebę dialogowania z innymi, doceniamy wartość tego działania, musimy pamiętać, sens dialogu świadomego współuczestnictwa między ludźmi polega nie na czynieniu sobie z innych ludzi przedmiotów zysku w postaci dufnej przewagi nad innymi, lecz na uważaniu każdego za równy sobie w ludzkiej pełnowartościowy i podmiot ¹⁰, na co słusznie zwraca uwagę Legowicz.

Dialog - filozofia - prawda

Każdy z nas jest powołany do tego, aby rozwijać swoją osobowość. Jedną z możliwości daje dialog z innymi, co nie jest wcale ani łatwe, ani proste. Dlatego pomocą człowiekowi może posłużyć filozofia, która uczy poszukiwania prawdy poprzez rozumne dialogowanie. Filozofia uczy odpowiedzialności moralnej, rozumnej analizy językowej. To ona stoi na straży poprawności dialogu, chroni przed jego degeneracją. Nie jest rzeczą łatwą żyć nam w dzisiejszych czasach, gdzie nienawiść, brutalność, niezgoda, wojny itd. szerzą się pomiędzy nami. Nie wszyscy bowiem pragną prawdziwego dialogu. Wielu chce zakłócić spokój wewnętrzny, polityczny, społeczny, moralny i odwrócić naszą uwagę od istotnej dla nas kwestii, jaką jest rola dialogu w życiu ludzi. Aby doprowadził on do konstruktywnych postanowień i działań, według Legowicza Nieodzowne jest tylko jedno: dialog musi być przepajany określoną w swej pryncypialności postawą umysłową, moralno-ideową i kulturową ¹¹.

Zadaniem i obowiązkiem filozofii jest wyjaśnianie i ukazywanie nam, jak dążyć do prawidłowego i rozsądnego dialogu pomiędzy ludźmi, jak rozwiązywać konflikty kulturowe poprzez dialog, gdyż brak odpowiedniego zrozumienia ze strony dialogujących, doprowadza często do ogromnych nieporozumień i niepowodzeń na różnych płaszczyznach: indywidualnej, społecznej, wreszcie międzynarodowej. Filozofia uczy, jak winniśmy wykorzystać nasze zdolności rozumowe, aby przezwyciężyć trudność rozmawiania z innymi. Idąc za Legowiczem stwierdzamy: W tym celu dialog musi być otwarty na obustronne doświadczenia idące ze współprzeżywania człowieka z

⁹ I. Światała, *O dialogu w filozofii*, w: *Kultura Tworzona w Dialogu Cywilizacji Europy*, WSP, Częstochowa 2003, s. 584.

¹⁰ J. Legowicz, *Świadomość współuczestnictwa*, op. cit., s. 27.

¹¹ Tamże, s. 29

człowiekiem i te doświadczenia scalać i zarazem nieustannie kontrolować we wspólnocie świadomości współbycia, aby, mimo odradzających się rozbieżności, nie pomijać wymogów umiaru złotego środka ¹².

Znaczna część filozofii starożytnej zajmowała się dialogiem. Dla Arystotelesa dialog miał uprzywilejowane miejsce w jego filozofii. Sokrates wychwalał dialog jako wydobywanie prawdy z człowieka.

Dialog w wychowaniu

Kim jest nauczyciel?, Jaka jest jego rola?, Jaki jest jego cel? Na niektóre pytania postaramy się odpowiedzieć. Nauczyciel dla wielu to wzór do naśladowania, który kształci, kieruje i przygotowuje młodego człowieka do dalszego życia. Pragniemy, aby wychowawca posiadał zdolność i umiejętność bycia z uczącymi się. Bardzo ważnym elementem jest osobowość nauczyciela i jego uczucie.

Jan Legowicz to nie tylko filozof, ale również pedagog, który dostrzegał, jak ważny jest dialog nauczyciela z uczniem, studentem w wychowaniu, w dydaktyce, w szkole. Pisał:...uczniowie i studenci domagają się takiego współosobowościowego bycia z nauczycielem, nie chcą tylko statystycznie „kuć”, a pragną myśleć, współmyśleć i zdobywać samodzielność myślenia, ...Pragną widzieć w nauczycielu przewodnika, który informuje i objaśnia, a równocześnie prowadzi dialog z tymi, których uczy ¹³.

Dla Legowicza nauczyciel, który odnosi się do ucznia z uczuciem i wiedzą, to nauczyciel umiejący posługiwać się dialogiem w kształtowaniu jego osobowości. W tym procesie ważny dla ucznia jest zarówno czynnik uczuciowy, emocjonalny, jak intelektualny. Uczeń/student pragnie być blisko takiego swojego nauczyciela, który wskaże mu prawidłową drogę jego przyszłego życia. Jak pisze Legowicz, Kształtuje się pomiędzy nimi dialektyczna wzajemność istnienia myśli i ich przeżywania oraz stosowania, pojawia się wprost konieczność dialogu, ”potrzeba rozmowy” w szerokim tego słowa znaczeniu, W dialogu dydaktycznym pomiędzy nauczycielem i uczniem powstaje i zacieśnia się wspólnota umysłowo-emocjonalna ¹⁴. Spotkanie nauczyciela z uczącym się ma być spotkaniem ‘obu dusz’ rozumiejących się wzajemnie i dających z siebie wszystko. W szkole uczymy się dialogowania i przeżywania dialektycznego. Nauczanie za pomocą dialogowania, jak twierdzi Legowicz, posiada ogromną wartość i sprawdzoną już metodę, która przynosi obfite plony: Nauczanie prowadzone metodą

¹² Tamże, s.30.

¹³ J. Legowicz, *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975, s. 112.

¹⁴ Tamże, s. 114.

dialogu powoduje u nauczyciela osobistą wymianę myśli z wymianą ich osobistego przeżywania, jego postawa umysłowa staje się postawą emocjonalną, słowom towarzyszy osobiste przeżywanie i zaangażowanie w to, co się mówi i przedstawia¹⁵.

Dialog ucznia z nauczycielem to kształtowanie nowej osobowości uczącego się który pozwala mu na pełne otwarcie się w stronę nauczyciela, co pomaga uczniowi prawidłowo przygotować się do życia dorosłego: Dialog stosowany w nauczaniu przydaje nauczycielowi nowe miejsce w szkole. Nauczyciel kształtując modeluje umysłową osobowość ucznia, usamodzielnia go i umożliwia mu stopniowe odnajdywanie się w obejmującym go życiu społecznym i kulturowym /.../¹⁶. Szkoła jest dialogiem dla uczących się w niej, jak również dla uczących w niej, szkoła bez dialogu nie ma miejsca bytu.

Dialog to nie tylko wymiana naszych poglądów lub też, dialog jest spotkaniem osób. Prowadzić dialog to znaczy również filozofować. Dialog to nie tylko pojedyncza osoba, bez której nie byłoby możliwości dialogowania, ale przynajmniej jeszcze jeden partner.

Podsumowując, można stwierdzić, że wszystkie formy prawidłowego wychowania i dialogu w szkole przynoszą człowiekowi i społeczeństwu wiele dobra.

¹⁵ Tamże, s. 113.

¹⁶ Tamże, s. 120.